

Poradnik jak zrobić dobry kurs?

Zasady ogólne

Punktem wyjścia do opracowania są:

- Uchwała nr 30/XXXVIII/2015 Rady Naczelnej ZHP z dnia 22 listopada 2015 r. w sprawie kierunków pracy z kadrą ZHP na lata 2016-2017;
- System Pracy z Kadrami;
- Wyniki ewaluacji wdrażania strategii rozwoju ZHP;
- Ankieta dotycząca oczekiwań wobec standardów kursów.

CZEMU SŁUŻY NINIEJSZY PORADNIK?

Nasz poradnik zawiera wytyczne wspierające organizację kursu na odpowiednim poziomie.

Jego zadaniem jest:

- pomóc komendzie kursu przygotować i przeprowadzić dobry kurs, który da kursantom właściwe wsparcie w pracy nad swoją postawą oraz zapewni przekazanie, metodą harcerską, wiedzy i umiejętności w obszarze przypisanym do danego rodzaju kursu;
- zagwarantować kursantom możliwość wpływu na program kursu, który dzięki temu będzie odpowiadał ich indywidualnej ścieżce rozwoju oraz podejmowanej w harcerstwie służbie instruktorskiej;
- opiekunom prób instruktorskich i instruktorom prowadzącym zespoły instruktorskie pomóc w określeniu płaszczyzn pracy z kadrą w zakresie formowania instruktora, rozwijania jego wiedzy i umiejętności, które nie zostały przepracowane na kursie.

Kursy i szkolenia specjalistyczne (nie instruktorskie) powinny wesprzeć kadrę instruktorską i kadrę specjalistyczną w określonym obszarze wiedzy i umiejętności. Szkolenia te powinny zawierać nieobowiązkowy moduł z zakresu wiedzy o ZHP (HSW, struktura, regulacje prawne)

JAK PRACOWAĆ Z NASZYM PORADNIKIEM?

Komendy kursów

Poradnik prowadzić ma komendę kursu przez proces planowania, pracy w komendzie, organizacji i realizacji programu i ewaluacji kursu. Jest dla niej wsparciem zawierającym wskazówki do samodzielnej kontroli jakości kursu.

Proponowane etapy pracy komendy kursu:

1. **Analiza idei kursu.** Komenda kursu powinna rozpocząć samodzielną pracę nad kursem od analizy idei kursu, którą jest oparta o ideę stopnia przy kursach wspierających zdobywanie stopni instruktorskich. Celem tej samodzielnej pracy komendy powinno być przepracowanie idei kursu i wyodrębnienie kluczowych dla danego kursu treści w zakresie postaw, wiedzy i umiejętności.
2. **Analiza środowiska instruktorskiego.** Komenda kursu powinna określić na podstawie ankiet zgłoszeniowych i wiedzy wynikającej ze znajomości kursantów oraz efektów ich dotychczasowej służby instruktorskiej najważniejsze wyzwania dla kursantów w odniesieniu do idei kursu. Warto by w przypadku kursów powiązanych ze zdobywaniem stopni instruktorskich wziąć pod uwagę wskazówki opiekuna próby i właściwej komisji stopni prowadzącej próby na dany stopień, a w przypadku kursów do funkcji opinii danej komendy stanowiące opis działania danej grupy instruktorskiej, główne problemy środowiska instruktorskiego.
3. **Tworzenie celów kursu.** Komenda na bazie idei kursu oraz określonych podczas analizy środowiska instruktorskiego wyzwań instruktorskich powinna określić cele kursu. Szczególny nacisk powinna położyć na te obszary które wymagają największego wsparcia. Obranych celów nie powinno być zbyt wiele i powinny być sformułowane w sposób jednoznaczny i zrozumiały, dla całej kadry kursu. Ważne jest ich gruntowne omówienie i spriorytetyzowanie. Określenie co jest kluczowe dla ukształtowania instruktora w procesie zdobywania stopnia lub przygotowania do funkcji. W końcowej fazie tworzenia

celów kursu komenda powinna zapoznać się z zaproponowanymi w standardach przykładowymi celami kursu i dokonać po wnikliwej analizie ich ostatecznego dopracowania. Zawarte w standardach kursu cele odpowiadające danej idei kursu, są jedynie materiałem pomocniczym i warto je omawiać dopiero po zakończeniu autorskiego procesu określania celów. Możliwe jest sformułowanie innych celów niż wymienione w standardach o ile na poziomie określonej w standardach idei kursu są one zgodne.

4. **Wybranie treści do celów.** Aby kurs i poszczególne zajęcia przyniosły wymierny efekt i doprowadziły do rozwoju w zakresie świadomości instruktorskiej, wiedzy i umiejętności należy odpowiedzialnie wybrać najważniejsze treści do realizacji danego celu. Wypunktowanie i priorytetyzacja treści do danego celu znacząco wpływa na efektywność kursu a jednocześnie jest formą rozwoju komendy i jej przygotowywania się do prowadzenia zajęć. Ze względu na indywidualne podejście do określania celów kursu realizujących daną ideę kursu, dobór treści podzielono na podstawowe i uzupełniające treści kursu. Treści podstawowe obowiązkowo muszą zostać zrealizowane na kursie. Komenda decyduje o wyborze pozostałych treści kursu bądź korzystając z treści uzupełniających zawartych w standardzie bądź uzupełniając je o treści dodatkowe zgodnie z przyjętymi celami kursu.
5. **Opracowanie sposobów na pośrednie przekazywanie treści kursu.** Komenda kursu określa, które treści może przekazać poprzez formę kursu. Tak realizowane na kursie dobre praktyki, kursanci poznają poprzez uczestnictwo w nich - jest to niezwykle istotna forma przekazywania treści. Pośrednio warto wspomnieć np. naukę uczenia w działaniu poprzez sposób prowadzenia kursowych zajęć, przekazanie celu i sposobu działania systemu małych grup, pracę z komendą na kursie, prowadzenie sposobu rekrutacji na kurs, sposób zarządzania budżetem kursu z udziałem kursantów czy też ukazanie roli pracy indywidualnej i zespołowej jako elementów uzupełniających się. W ten sposób upowszechniamy konkretny sposób harcerskiego działania. Określenie możliwie wielu płaszczyzn przekazywania dobrej praktyki nie tylko pozwala na poświęcenie większej ilości czasu na pozostałe treści ale również buduje spójność sposobu przekazu z przekazywaną treścią. Jest to element uczenia w działaniu, dzięki któremu poprzez codzienne dobre praktyki na kursie, przekazujemy określoną wiedzę i umiejętności, wzmacniamy świadome rozumienie HSW. Należy też pamiętać, że niezwykle istotny jest przykład własny komendy kursu podczas całego kursu – udział we wszystkich zajęciach, codzienna postawa, zaangażowanie, sposób przygotowania zajęć, rozwiązywania problemów na kursie etc. Kurs powinien być miejscem rozwijania harcerskiej tożsamości nie tylko w zakresie treści kursowych, ale też w zakresie harcerskiego stylu działania. Powinien w dużej mierze odbywać się na łonie natury wykorzystując przyrodę jako miejsce kształtowania wrażliwości, wszechstronnego rozwoju, zaradności i konkretnych umiejętności. Warto by harcerskie elementy takie jak mundur harcerski, codzienne ognisko, zdobnictwo czy wspólne śpiewanie były na nim stale obecne.
6. **Wybór zajęć na kurs i dobór form.** Komenda decyduje, które treści są realizowane w formie zajęć, pamiętając o tym, że obligatoryjne treści kursu muszą być zrealizowane. Można łączyć treści w bloki tematyczne lub poprzez wybór odpowiedniej formy realizować w trakcie jednych zajęć treści z różnych bloków. Należy unikać zajęć zbyt krótkich, po to by mie
7. odpowiednią ilość czasu na formę zgodną z metodą harcerską, opartą na uczeniu w działaniu. W trakcie jednych zajęć należy unikać przeładowania treściami tak, by była szansa na gruntowne przepracowanie tematu. Warto by bloki programowe pozwalały na tworzenie zajęć opartych na uczeniu w działaniu, w których najpierw kursanci mogą poznać w działaniu przekazywane treści, a dopiero potem je omówić i zdiagnozować na bazie własnych przeżyć, doświadczeń i analizy. Kształcenie harcerskie powinno być oparte na aktywnych formach angażujących jego uczestników opartych na przeżywaniu. Należy unikać form sztamowych, odtwórczych, które są powtarzane w kształceniu instruktorów, gdyż dzięki temu kształcenie będzie atrakcyjniejsze, bardziej motywujące i inspirujące. Stale doskonalony program nie idzie w parze z powtarzaniem tych samych form. Ale w procesie twórczym szczególny nacisk należy położyć na to, by każdy element formy podkreślał treść, by był z nią zgodny, by nie wносił niepotrzebnego przerostu formy nad treścią. Formy kształceniowe związane z rozwojem instruktorskim i przygotowaniem do funkcji powinny być oparte na metodzie harcerskiej.
8. **Praktyka na kursie.** Ważnym elementem każdego kursu jest działanie i doskonalenie swoich umiejętności przy wsparciu kadry kursu w realizacji prawdziwych zadań – czyli praktyka. Zmierzenie się pod okiem kadry z działaniem, które ma być wzmocnione poprzez udział w kursie pozwala nie tylko na wyłapanie błędów i ich wyprowadzenie, ale też na dojrzałe przepracowanie treści z kursantami. Praktyką mogą być np. zadania powierzane kursantom podczas kursu takie jak: opracowanie i przepracowanie zbiórki, przygotowanie i przeprowadzenie warsztatów czy też współpraca przy jakimś działaniu w innym harcerskim środowisku od momentu określania celów do podsumowania. Ważne by kadra wspierając

kursantów w tym zadaniu wyłapywała wszelkie zjawiska wymagające wyjaśnienia, przepracowania lub upowszechnienia na kursie.

9. **Wspólnota kursowa i praca indywidualna.** Indywidualna praca kursantów jest ważnym wzmocnieniem i uzupełnieniem treści przekazywanych na kursie. Może przybierać różne formy np. przeczytanie lektury przed kursem (która będzie punktem wyjścia do rozważań na kursie), praktyka na kursie realizowana indywidualnie czy własne opracowanie jakiegoś tematu. Ważne by każde działanie indywidualne miało element analizy, omówienia i podsumowania bądź indywidualnie, bądź w kursowej drużynie. Na kursie powinna powstać wspólnota drużyny kursowej ale przede wszystkim wspólnota małych grup – zastępów lub patroli. Stworzenie warunków do wymiany doświadczeń, wzajemnego inspirowania się i motywowania do wychodzenia poza strefę własnego komfortu, inspirowanie do rozwoju i podejmowania wyzwań też przez osoby mniej pewne siebie to ważne wyzwanie dla kadry kursu. Kursowa wspólnota powinna być budowana w sposób naturalny tak, aby relacje w niej zachodzące dawały poczucie bezpieczeństwa, wsparcia, otwartości. By na kursie nie brakowało trudnych pytań i otwartości w szukaniu odpowiedzi na nie. Obrzędowość kursu powinna być tworzona przy udziale kursantów, ale z dużym naciskiem na celowość każdego jej elementu i dostosowania do wieku uczestników kursu. Obrzędowość buduje ramy wspólnoty ale też powinna być podkreśleniem celów kursu, jego głównego przekazu. Kadra kursu powinna dokładać wszelkich starań aby pomóc każdemu z kursantów indywidualnie pokonać największy dystans we własnym rozwoju a jednocześnie jak najwięcej skorzystać z bycia w grupie instruktorskiej stawiającej przed sobą zbieżne cele i podobne wyzwania.
10. **Praca z komendą kursu.** Jakość i forma pracy komendy ma podwójne znaczenie: to od niej zależy jakość i skuteczność kursu (w zakresie przekazywania wiedzy, umiejętności i kształtowania postaw) ale też, ze względu na to że fundamentem harcerstwa jest ciągła praca nad sobą i przykład własny. Kurs powinien być barwny siłą osobowości w komendzie kursu, a komenda stanowi naturalny zespół i sposób jej pracy powinien być przykładem, z którego kursanci będą mogli czerpać wzór pracy w zespole instruktorskim. Praca komendy jest formą kształtowania dojrzałej kadry instruktorskiej – jest pracą z kadrą prowadzoną na poziomie komendy. Wyzwaniem każdego komendanta powinno być nie tylko zebranie komendy opartej na osobowościach instruktorskich, ale też zadbanie o rozwój kadry na kursie (w tym praca nad samym sobą). Nie można nie doceniać roli przykładu własnego komendy na kursie. Komenda powinna mieć nie tylko wspólnie wypracowane cele kursu, dobrze przeanalizowane treści, ale też przeanalizowane wspólnie treści poszczególnych zajęć. Dzięki takiej wspólnej pracy koncepcyjnej poszczególne treści zajęć mogą być przekazywane podczas różnych zajęć tworząc spójną merytorycznie całość, wzmacniając efektywność kursu. Takie działanie prowadzi do uniknięcia powtarzania na jednym kursie tych samych form. Niezwykle wartościowe jest też wspólne dopracowywanie zajęć przez członków komendy oraz udział całej komendy we wszystkich zajęciach kursu. Komenda kursu, jak każdy zespół instruktorski, powinna być zgranym i wzajemnie inspirującym się zespołem.

Uczestnicy kursów

Na bazie wiedzy z poradnika oraz informacji o kursie sformułowanych przez komendę przyszli uczestnicy powinni podjąć decyzję czy dany rodzaj kursu oraz jego koncepcja są odpowiedzią na ich potrzeby i potrzeby ich środowiska działania. Ważne by zwracać uwagę nie tylko na objęte standardami treści ale też na doświadczenie instruktorów komendy w zakresie realizowanej idei kursu. Komenda powinna pozyskać od kandydatów na kurs informacje o oczekiwaniach uczestników wobec kursu, ich potrzeb indywidualnych i potrzeb środowiska. Można w tym celu wykorzystać różne formy - ognisko, zbiórkę, rozmowę, ewentualnie ankietę.

Opiekunowie prób instruktorskich i instruktorzy prowadzący zespoły instruktorskie

Na bazie otrzymanych po kursie pisemnych informacji o przepracowanych na kursie treściach (lub też o instruktorze zdobywającym stopień) opiekunowie prób instruktorskich i przełożeni określają obszary rozwoju w ramach idei i wymagań stopnia, które zostały przepracowane na kursie oraz te, które wymagają większego indywidualnego przepracowania w relacji zdobywający stopień – opiekun próby. Informacje te pomagają opiekunowi próby na skupienie się na tym co zostało pominięte lub zrealizowane z mniejszym naciskiem na kursie gwarantując przy tym kompleksową pracę z instruktorem w duchu idei stopnia i wymagań na stopień. Dlatego też najlepiej gdy kurs jest początkowym elementem próby instruktorskiej i przygotowania do funkcji. Zawsze po kursie powinno nastąpić doskonalenie w działaniu – w realizacji zadań w ramach próby instruktorskiej lub podczas praktyki na funkcji wspierającej przygotowanie do pełnienia funkcji (np. przyboczny, staż w innym środowisku etc.)

LISTA SPRAWDZAJĄCA DO KURSÓW INSTRUKTORSKICH

To lista sprawdzająca dla komendy kursu pozwalająca na samodzielne tworzenie dobrych kursów instruktorskich, ich doskonalenie i ewaluację niezależnie od typu kursu.

Odpowiedzi na poniższe pytania powinny być stawiane jeszcze podczas procesu tworzenia programu i organizacji kursu. Następnie powinny być przedmiotem analizy i ponownej oceny po każdym z etapów kursu i po całym kursie. Wnioski z powstałej tak ewaluacji powinny nie tylko stanowić element doskonalenia kursu podczas jego trwania ale też być punktem wyjścia do tworzenia kolejnego kursu instruktorskiego.

zakres sprawdzenia	pytanie	odpowieź tak/nie i wnioski do uzupełnienia
Idea i cele kursu i ich realizacja	Czy postawione przez Was cele umożliwiają zrealizowanie idei kursu?	
	Czy wyodrębniliście najważniejsze wyzwania w zakresie kształtowania postawy instruktorskiej i realizujecie je w programie?	
	Czy wyodrębniliście najważniejsze wyzwania w zakresie rozwijania wiedzy i umiejętności potrzebnych instruktorom i realizujecie je w programie?	
	Czy kursanci mogą w działaniu zmierzyć się z wykorzystaniem zdobytej na kursie wiedzy i umiejętności? Czy otrzymają potem od kadry informację zwrotną?	
	Czy przed tworzeniem programu kursu zostały wzięte pod uwagę potrzeby i specyfika środowiska działania, w tym np. informacje od szczełowych i komendy hufca, KSI, odpowiednio namiestnictw i referatów?	
	Czy przeprowadziliście analizę potrzeb kursantów wybierających się na kurs i dostosowaliście do wniosków z analizy cele i treści kursu?	
	Czy każdy z członków komendy umie wymienić cele kursu? Czy te cele są precyzyjne i zrozumiałe?	
	Czy do każdego celu dobraliście wszystkie podstawowe treści kursu objęte standardem?	
	Czy przeanalizowaliście potrzebę dodania uzupełniających treści kursu do każdego celu i uzupełniliście je w programie?	
	Czy kurs wzmacnia specyfikę harcerskiego działania poprzez duży udział zajęć na łonie przyrody?	
	Czy stale wykorzystujecie elementy wzmacniające harcerską tożsamość takie jak mundur, ognisko harcerskie, obozownictwo, gra terenowa czy służba?	
Metoda harcerska na kursie	PRACA W MAŁYCH GRUPACH Czy na kursie działają zastępy lub patrole? Czy realizują samodzielnie dużą część zadań podczas zajęć kursowych i zadań dodatkowych? Czy jako komenda stanowicie inspirującą małą grupę instruktorską, która poprzez przykład własnego funkcjonowania pokazuje siłę małych zespołów?	
	PRZYRZECZENIE I PRAWO Czy tworząc program kursu wykorzystaliście Przyrzeczenie i Prawo Harcerskie jako element kształtowania świadomości instruktora zarówno w stawianiu wyzwań samemu sobie jak i w oddziaływaniu na innych?	
	UCZENIE W DZIAŁANIU Czy tak zbudowaliście poszczególne zajęcia kursowe, że kursanci do wniosków w zakresie postawy, wiedzy i umiejętności dochodzą na bazie analizy przeprowadzonych działań a nie przekazu słownego? Czy stworzyliście przestrzeń do samodzielnego kreowania rozwiązań stawianych przed kursantami działań? Czy macie podczas kursu zaplanowane formy oparte na praktyce	

	działania związanej z ideą danego kursu?	
	<p>PROGRAM STALE DOSKONALONY I POBUDZAJĄCY DO ROZWOJU</p> <p>Czy dostosowaliście program do wieku, doświadczenia uczestników kursu? Czy stopniujecie trudności? Czy program będzie przeżyciem i przygodą dla kursantów? Czy program jest spójną całością? Czy treści się przenikają i uzupełniają? Czy forma poszczególnych zajęć i ich czas pozwalają na gruntowne i zgodne z metodą harcerską zrozumienie i przyswojenie treści kursu?</p>	
	<p>POŚREDNIOŚĆ</p> <p>Czy przekazujecie dobre wzorce instruktorskiego działania samą formą kursu? Czy program, organizacja, komunikacja są też przekazem dobrych praktyk stosowanych nieustająco podczas kursu?</p>	
	<p>WZAJEMNOŚĆ ODDZIAŁYWAŃ</p> <p>Czy będąc kadrami na kursie stawiacie przed sobą wyzwania pracy nad sobą i doskonalenia się? Czy przyjmujecie jako kadra rolę „starszego brata” otwartego na uczestników szkolenia? Czy widzicie rolę partnerstwa w relacjach kursanci-kadra? Czy dostrzegacie rolę drużyny kursowej jako miejsca wymiany doświadczeń, wzajemnego uczenia się i budowania dojrzałości instruktorskiej?</p>	
	<p>DOBROWOLNOŚĆ I ŚWIADOMOŚĆ CELÓW</p> <p>Czy kursanci mają właściwą motywację do rozwoju na kursie? Czy kursanci wybrali kurs głównie ze względu na konieczność zdobycia formalnych uprawnień czy ze względu na potrzebę pracy nad sobą, wewnętrzną motywację do doskonalenia się? Czy wprowadziliście treści o sensie bycia instruktorem harcerskim?</p>	
	<p>INDYWIDUALNOŚĆ</p> <p>Czy pracujecie indywidualnie z każdym na kursie? Czy macie pomysł na to jak wzmacniać jego mocne strony i jak go wesprzeć w pracy nad sobą? Czy wykorzystujecie książki jako źródło wsparcia indywidualnego? Czy macie zaplanowany czas na indywidualną pracę z każdym z kursantów?</p>	
	<p>POZYTYWNOŚĆ</p> <p>Czy podczas kursu zapewniacie przestrzeń do pracy nad sobą? Czy dajecie im szansę na poznanie dobrych cech swojego charakteru i będziecie wzmacniali to co w nich najlepsze tak by stali się jeszcze lepsi a niwelowali swoje słabe strony?</p>	
System Pracy z kadrami	Czy program jest oparty na Systemie Pracy z kadrami a w szczególności na zapisach dotyczących kształcenia kadry oraz wykorzystuje elementy samokształcenia i pracy nad sobą?	
	Czy koncepcja pracy z kadrami na kursie dąży do wzmocnienia motywacji kursantów wzmacniając w szczególny sposób motywację wewnętrzną?	
	Czy dzięki aktywnemu udziałowi w kursie kursanci dostaną wsparcie do pełnienia funkcji we własnym środowisku działania?	
	Czy po kursie zostanie przekazana indywidualna informacja dla kursantów wspierająca ich w dalszej pracy nad sobą i samokształceniu?	
	Czy opracujecie informację po kursie dla opiekunów prób i instruktorów prowadzących zespoły instruktorskie, z których są kursanci określającą co przepracowano na kursie a co wymaga przepracowania po kursie?	

Kurs Przewodnikowski

1. Idea kursu

Kurs powinien kształtować postawę, systematyzować i pogłębiać wiedzę oraz rozwijać umiejętności w myśl idei stopnia przewodnika i zobowiązania instruktorskiego.

2. Przykładowe cele kursu przewodnikowskiego

- Świadome przeżycie metody harcerskiej i zrozumienie jej zróżnicowania dla poszczególnych grup metodycznych.
- Świadome wykorzystywanie Prawa Harcerskiego jako ram do pracy nad sobą i do wychowywania poprzez harcerstwo w każdym harcerskim działaniu.
- Rozwijanie umiejętności stosowania metody harcerskiej w działaniu z drużyną.
- Przygotowanie do podjęcia odpowiedzialności za bezpieczeństwo dzieci i młodzieży.
- Kształtowanie umiejętności przełożenia harcerskich ideałów na harcerski program działania ze szczególnym naciskiem na celowość działań i atrakcyjną formę.
- Kształtowanie świadomości wychowawczej przyszłych instruktorów harcerskich i doposażanie ich w narzędzia do realizacji celów wychowawczych.

Cele powinny wynikać z idei stopnia, treści zawartych w zobowiązaniu instruktorskim i analizie środowiska, z którego wywodzą się kursanci oraz informacji pozyskanych przy pomocy ankiet zgłoszeniowych. Powyższe i poniższe zapisy są jedynie przykładami, które służą zainspirowaniu i wsparciu komendy kursów w ich planowaniu.

3. Podstawowe i uzupełniające treści i zamierzenia

Treści				Realizacja pośrednio/ bezpośrednio	Zamierzenia <i>Po kursie uczestnik będzie:</i>
Idea kursu - wybrane fragmenty	Blok	Treści podstawowe	Przykładowe treści uzupełniające		
Swoją postawą propaguje harcerski system wartości wyn wyskający z Przyrzeczenia i Prawa Harcerskiego. Poznaje siebie i motywy swego postępowania. Pracuje nad swoimi słabościami i rozwija zdolności. Jest wzorem dla harcerzy. Ma świadomość wychowawczej roli służby.	Prawo Harcerskie	Prawo Harcerskie - instruktorska interpretacja w odniesieniu do siebie i grup metodycznych		zajęcia pośrednio	- dojrzałe rozumie Prawo Harcerskie; - umiał w oparciu o Prawo Harcerskie zaplanować pracę nad sobą; - umiał w oparciu o Prawo Harcerskie zaplanować pracę drużyny/gromady w tym element wychowawczy służby i braterstwa
		Służba		pośrednio	- potrafił wybrać pole służby efektywnej wychowawczo, przeprowadzić proces jej podejmowania przez drużynę/gromadę, wykonania i podsumowania

		Tożsamość harcerska		pośrednio	<ul style="list-style-type: none"> -umiał budować obrzędowość drużyny /gromady, w sposób wspierający realizację celów wychowawczych; - stosować elementy harcerskiej tradycji takie jak zdobnictwo, zwyczaje, obrzędy; - rozumiał rolę munduru w harcerstwie; - rozumiał potrzebę pracy na łonie przyrody;
			Tożsamość harcerska	zajęcia pośrednio lektura	<ul style="list-style-type: none"> - znał etapy historii harcerstwa i ich najważniejsze uwarunkowania, w tym genezę istnienia innych organizacji harcerskich w Polsce; - wiedział, jak wykorzystać historię i tradycję harcerską do działań wychowawczych w ZHP
			Tożsamość harcerska	zajęcia pośrednio lektura	<ul style="list-style-type: none"> - miał świadomość przynależności harcerstwa do ruchu skautowego; - umiał wykorzystać treści programowe organizacji skautowych w pracy z drużyną i gromadą
		Misja ZHP		zajęcia	<ul style="list-style-type: none"> - znał misję ZHP i rozumiał rolę instruktora w jej realizacji;
			Ruch harcerski	zajęcia lektura	<ul style="list-style-type: none"> - umiał dostrzec wspólnotę wyzwań stojących przed ruchem harcerskim; - rozumiał czym jest ruch harcerski
Bierze aktywny udział w życiu drużyny, świadomie stosując metodę harcerską i wykorzystując przykład osobisty do realizacji celów wychowawczych.	Metoda harcerska	Praca w małych grupach		pośrednio	<ul style="list-style-type: none"> - umiał działać systemem małych grup; - rozumiał wagę aktywnego uczestnictwa w swojej grupie (budowanie ducha zastępu); - znał model pracy z

					radą drużyny/zastępem zastępowych
		Uczenie w działaniu		pośrednio	-umiał kreować formy i sytuacje, które poprzez aktywny w nich udział będą kształtowały postawy, rozwijały wiedzę i umiejętności uczestników
		Program stale doskonalony i pobudzający do rozwaju.		pośrednio	- znał wagę tworzenia nowych form dla atrakcyjności programu harcerskiego; - umiał czerpać z otoczenia, sytuacji, wiedzy i doświadczeń ludzi związanych z kursem do tworzenia programu
		Elementy metody harcerskiej - ich rola, zróżnicowana forma w poszczególnyc h grupach metodycznych. Cechy metody harcerskiej.		zajęcia pośrednio	- znał i rozumiał elementy i cechy metody; - potrafił wskazać elementy i cechy metody w swojej codziennej pracy; - rozumiał zróżnicowanie działania elementów metody w zależności od etapu rozwoju psychofizycznego
		Rozwój intelektualny, społeczny, duchowy, emocjonalny i fizyczny w ramach systemu stopni i sprawności		zajęcia pośrednio	- rozumiał rolę systemu stopni i sprawności we wszechstronnym rozwaju -rozumiał rolę systemu stopni i sprawności budowaniu programu drużyny
			Praca z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym wynikającymi z niepełnosprawn ości, niedostosowani a społecznego i zagrożenia	zajęcia	-wiedział jak pracować z dziećmi ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

			niedostosowani em społecznym		
		Ciąg wychowawczy		zajęcia	<ul style="list-style-type: none"> - znał znaczenie ciągu wychowawczego w procesie wychowania w ZHP; - wiedział, jak praca w szczepach wspiera funkcjonowanie ciągu wychowawczego; - umiał określić elementy współpracy drużyn różnych metodyk
		Biwak i obóz w życiu drużyny		zajęcia pośrednio	<ul style="list-style-type: none"> -znał kluczową rolę obozu w życiu każdej drużyny; -znał rolę biwaków w życiu drużyny i umiał je zorganizować i przeprowadzić; - znał zasady organizacji biwaków i obozów zgodnie z przepisami obowiązującymi w ZHP; - umiał wykorzystać przyrodę jako najlepsze miejsce harcerskiego wychowania
		Program harcerski i planowanie		zajęcia pośrednio praktyka	<ul style="list-style-type: none"> - umiał postawić cele wychowawcze dla swojej drużyny/gromady w połączeniu z systemem stopni i sprawności; - rozumiał potrzebę stawiania celów w procesie planowania; - umiał wykorzystać potencjał miejsca i ludzi do tworzenia atrakcyjnego programu (krajoznawstwo, ludzie z pasją)
<p>We współdziałaniu z dziećmi i młodzieżą odnajduje radość, umie być starszym kolegą i przewodnikiem. Ma poczucie odpowiedzialności za pracę i powierzoną grupę.</p> <p>Przyjmuję obowiązki instruktorki/instruktora</p>	Instruktor wychowawca	Zobowiązanie instruktorskie		zajęcia pośrednio	- znał i rozumiał treść Zobowiązania Instruktorskiego i wynikające z niego prawa i obowiązki
		Zasady dotyczące mundurów, odznak i oznak, musztry i ceremoniału		zajęcia pośrednio	- znał zasady obowiązujące członków ZHP wynikające z regulaminu mundurowego;

<p>Związku Harcerstwa Polskiego. Jestem świadoma/świadomy odpowiedzialności harcerskiego wychowawcy i opiekuna. Będę dbać o dobre imię harcerstwa, przestrzegać Statutu ZHP, pracować nad sobą, pogłębiać swoją wiedzę i umiejętności. Wychowam swego następcę. Powierzonej przez Związek Harcerstwa Polskiego służby nie opuszczę samowolnie.</p>		harcerskiego.			- umiał stosować zasady musztry i ceremoniału harcerskiego w pracy drużyny
			Statut ZHP	zajęcia lektura	- znał strukturę ZHP
		Zasady bezpieczeństwa podczas zbiórek, biwaków i obozów/kolonii		zajęcia pośrednio	- umiał przeprowadzić bezpiecznie zbiórkę, zorganizować bezpieczne zajęcia dla swoich podopiecznych, przewidzieć potencjalne sytuacje niebezpieczne dla zdrowia oraz życia; - umiał zachować się podczas wypadku
		Odpowiedzialność instruktora (drużynowego)		zajęcia lektura	- znał konsekwencje odpowiedzialności prawnej za podopiecznych; - znał podstawy prawne działalności gromady/drużyny i drużynowego, umiał znaleźć potrzebne mu w tym zakresie informacje
		Polityka ochrony bezpieczeństwa dzieci w ZHP		zajęcia	- umiał zareagować w przypadku zauważenia przemocy skierowanej wobec podopiecznych
		Budowanie wspólnoty		pośrednio	- wiedział jakie działania wpływają na budowanie wspólnoty np. obrzędowość, wspólne przeżycia
		Bycie wodzem		pośrednio	- umiał zdefiniować rolę instruktora jako lidera w oparciu o harcerski model przywództwa, biorący swój początek z relacji w zastępie; - rozumiał, jak ważna jest praca z zastępowymi (w tym poprzez Zastęp Zastępowych), aby i oni doskonalili swoje umiejętności pracy w i z grupą

4. Wymagania wobec uczestników

- minimalny wiek – co najmniej 16 lat (rocznikowo);
- minimalna liczba uczestników – 10;
- zalecana maksymalna wielkość drużyny kursowej – 24;

Minimalna i maksymalna wielkość drużyny kursowej podyktowana jest wymogami prowadzenia kursu systemem małych grup (przynajmniej 2 zastępy, po 5-8 osób każdy) i nie powinna być modyfikowana.

5. Wymagania wobec kadry

- komendant kursu – posiada odznakę kadry kształcącej;
- komenda kursu (przygotowująca kurs i obecna podczas trwania kursu) – co najmniej w stopniu przewodnika, najlepiej w stopniu podharcmistra;
- liczba kadry (komendant i inni członkowie komendy) – minimum 1 osoba na 5 uczestników.

6. Inne sprawy organizacyjne

- **Wyjaśnienie dotyczące treści podstawowych i dodatkowych:** Treści wskazane w tabeli jako podstawowe MUSZĄ zostać zrealizowane podczas kursu. Treści w tabeli przykładowe treści uzupełniające nie są obowiązkowe ale warto rozważyć, które z nich powinny trafić do programu kursu. Nie stanowią one oczywiście katalogu zamkniętego. Kurs ma odpowiedzieć na zapotrzebowanie kursantów.
- **Pośredniość na kursie:** Ze względu na specyfikę metody harcerskiej znaczna część treści powinna być przekazywana pośrednio poprzez odpowiednie formy i uczestniczenie w nich kursantów. W niektórych przypadkach sama pośredniość, bez specjalnie dedykowanych zajęć, jest wystarczająca. Należy pamiętać o tym, że na kursach każda treść przekazywana wyłącznie pośrednio musi zostać podsumowana we właściwej formie (np. gawęda, analiza, triada, dyskusja).
- **Wskazówki dotyczące sposobu i czasu organizacji kursu:** Kurs może być przeprowadzony w formie wyjazdu ciągłego lub (jeśli nie ma innej możliwości) co najmniej dwóch biwaków i zadania międzybiwakowego. Formy wyjazdowe mogą być uzupełnione tradycyjnymi zbiórkami (np. jako podsumowanie lub wprowadzenie do kursu, czy też dla podsumowania lub sprawdzenia wiedzy z zakresu technik harcerskich). Cały kurs nie może być przeprowadzony jako cykl zbiórek.
- **Czas trwania kursu:** Kurs trwa minimum 50 godzin (w tym min. 39 godzin w ramach zajęć na kursie oraz pozostałe formy takie jak praca nad zadaniem, e-learning, wsparcie indywidualne ze strony komendy kursu, praktyka we własnym środowisku lub gościnie w innej drużynie, praca indywidualna np. lektura). Liczba godzin minimalnych nie może być zmniejszana.
- **Dyplomy i informacje po kursie**
  - ☐ Komenda kursu na podstawie dokonanej oceny realizacji idei kursu przyznaje dyplom ukończenia kursu. Komenda kursu może także określić dodatkowe warunki konieczne do uzyskania dyplomu.
  - ☐ Kursanci, którzy spełnili warunki ukończenia kursu, otrzymują dyplom ukończenia kursu. Pozostali uczestnicy otrzymują dyplom uczestnictwa w kursie (nie oznacza pozytywnego ukończenia kursu).
  - ☐ Wystawiane są dwa dyplomy ukończenia: wewnętrzny (z nazewnictwem ZHP) i na życzenie uczestnika zewnętrzny (z nazewnictwem zrozumiałym poza organizacją).
  - ☐ Na dyplomach należy umieścić: imię, nazwisko, datę, miejsce i województwo urodzenia, numer dyplomu, imię i nazwisko oraz numer OKK komendanta, jaki zespół kurs zorganizował, treści i liczbę godzin trwania kursu.
  - ☐ Po dokonaniu zmian w układzie treści kursu na dyplomie (zarówno zewnętrznym, jak i wewnętrznym) można opisać treści kursu z uwzględnieniem realnej liczby godzin.
  - ☐ Komenda kursu szykuje dodatkową informację dla opiekunów prób określającą treści przepracowane na kursie oraz te które wymagają większego indywidualnego przepracowania w relacji zdobywający stopień – opiekun próby (zostały pominięte przez komendę).

- ❑ Dobrze gdy komenda kursu przygotuje także informacje zwrotne dla kursantów. Może to się odbyć w dowolnej formie: ustnej lub pisemnej.

7. **Warunki ukończenia kursu:**

- aktywny udział w zajęciach,
- wykonanie dodatkowego zadania lub zadań zleconych przez komendę,
- postawa zgodna z Prawem Harcerskim.

8. **Ewaluacja**

- prowadzona przez uczestników: ocena całego kursu (opcjonalnie ocena każdego zajęcia lub całego dnia);
- prowadzona przez kadrę: podsumowanie całego kursu (łącznie z podsumowaniem ocen uczestników) w formie pisemnej jako ostatni dokument kursowy;
- wskazane jest przeprowadzenie dalszej ewaluacji po pół roku i po roku – badanie, jak wiedza zdobyta na kursie jest wykorzystywana przez kursantów.